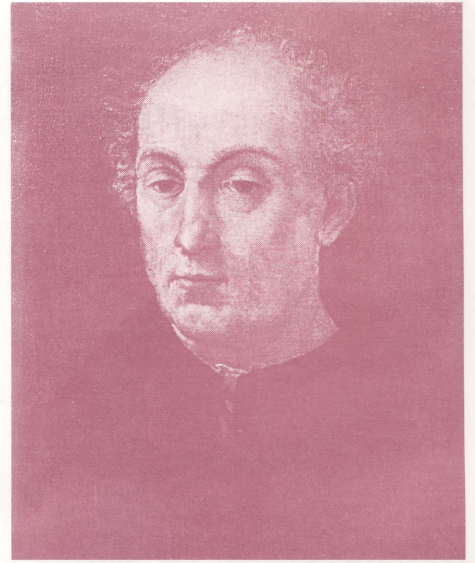

นานาสาระ: โดย กมล

ข้อคิดสำหรับ ผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัย ในมาตรฐานสากล

อาหารหลัก 5 หมู่ เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์

คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส

เจมส์ คุก

อาหารถูกจัดให้เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์มาแต่ครั้งโบราณกาล จากบันทึกของพ่อค้าวานิชถูกนำมาเรียนในวิชาประวัติศาสตร์ก็สรุปได้ว่าเป็นการแสวงหาเครื่องเทศเพื่อนำมาเป็นเครื่องปรุงรสให้กับเมนูต่างๆ ของชนชาตินั้นๆ หรือไม่ก็เพื่อเป็นการสำรวจดินแดนแห่งใหม่ และสิ่งสำคัญต่อความอยู่รอดคือ อาหารที่ปลอดภัยจะส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง ตัวอย่างเช่น คริสโตเฟอร์ โคลัมบัสเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นที่สุดของนักเดินทางในศตวรรษที่ 15 เพราะเขาเชื่อว่าโลกใบนี้กลม (ก่อนหน้านั้นมวลมนุษยชาติต่างมีความเชื่อที่ส่งต่อกันมาว่าโลกใบนี้แบน) เขาตัดสินใจแล่นเรือออกไปจากอิตาลีทางทิศตะวันตกเพราะเขาเชื่อว่าจะสามารถไปอินเดียได้เช่นเดียวกับ

ผู้ที่เดินทางออกไปทางฝั่งตะวันออก และแล้วสิ่งที่เขาพบคือประเทศสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน อีกท่านคือเจมส์ คุก เป็นนักเดินเรือคนสำคัญที่สุดของโลกแห่งศตวรรษที่ 18 เขาเป็นคนแรกที่เขียนแผนที่ของโลกได้และใช้มาถึงทุกวันนี้ นอกจากนั้นการเดินทางด้วยเรือสมัยก่อนนั้น จะต้องอยู่ในเรือเป็นเวลานานหลายเดือนหรือเป็นปี ก็นับว่าเสี่ยงภัยอยู่มากแล้ว อีกทั้งโรคที่เกิดขึ้นระหว่างเดินเรือที่พากันหวาดกลัวให้เจ็บป่วยล้มตายก็เห็นจะเป็นเลือดไหลออกที่ไรฟัน เจมส์ คุก เป็นนักเดินทางคนแรกที่ถูกบันทึกว่าเขาใส่ใจต่อสุขภาพนักเดินเรือด้วยกัน เมื่อเขาออกเดินทางจะนำส้มและมะนาวเป็นจำนวนมากติดเรือไปด้วยเพื่อให้ลูกเรือเขาได้กิน จากการบันทึกของเขาบอกว่าลูกเรือที่

ไปกับเขาไม่เป็นโรคดังกล่าวเลย เขาประสบความสำเร็จสูงมากและได้รับการยกย่องว่าเป็นนักสำรวจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งศตวรรษ ครั้นเมื่อได้อ่านเรื่องราวของเขาแล้ววางหนังสือไม่ลงจริงๆ ผู้เขียนคิดว่าเจมส์ คุก เป็นอีกหนึ่งของผู้ที่มีวิสัยทัศน์มาก และเรื่องราวของเขาอาจจะช่วยจุดประกาย คำว่าโภชนาการของนักวิทยาศาสตร์อาหารในรุ่นต่อๆ มาก็เป็นได้ สำหรับวิวัฒนาการของมาตรฐานสินค้าอาหารได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่

มาตรฐานอาหารและยา

สำหรับสิ่งที่เราชาวไทยต่างคุ้นเคยเป็นอย่างดีก็เห็นจะเป็นมาตรฐานของคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตั้งแต่อดีตแต่อก ขณะที่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นแบบคู่ขนานคือพึ่งพาส่งออกจำหน่ายสินค้าภายในประเทศและตลาดส่งออก เมื่อเป็นเช่นนั้นสินค้าที่ส่งออกจำเป็นต้องมีมาตรฐานที่มีความสอดคล้องกับตัวบทกฎหมายหรือข้อกำหนดของประเทศผู้นำสินค้าเหล่านั้นซึ่งมีความแตกต่างกันไป ขณะที่ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญต่อภาคการเกษตรมาก เพราะถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่สร้างความมั่นคงของชาติในการผลิตอาหาร ดังนั้นประเทศผู้นำเข้าจะมีมาตรการปกป้องอาชีพเหล่านี้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน เพราะขึ้นรูปการพึ่งพาอาหารที่ผลิตมาจากประเทศอื่น คงจะเสี่ยงเต็มที่ ดังนั้นหากจินตนาการเหตุการณ์นี้เป็นสมัยก่อนอาจกล่าวได้ “เจ้าจะทำเยี่ยงไร” ผู้ถูกถามอาจจะตอบไปว่า “เมื่อเหตุการณ์เป็นเยี่ยงนั้น เราคงต้องให้ชาวบ้านปลูก ณ บัดเดี๋ยวนี้ ขอรับ” แต่วันนี้ดูเหมือนสังคมน่าจะย้อนไปนานกว่านั้น

มาก..มาย เพราะความคิดเชิงระบบมีความถดถอยอย่างมีนัย

กระนั้นเมื่อครั้งกาลต่อมาตรงกับวันที่ 28 ธันวาคม 2537 ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นผู้ร่วมก่อตั้งกับอีก 80 ประเทศทั่วโลก จุดนี้เองที่มีการบังคับใช้ข้อตกลงด้าน สุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measure หรือ SPS) ตรงนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ประเทศต่างๆ เริ่มมาใช้กฎเกณฑ์มาตรการต่างๆ เพื่อการส่งออก การนำเข้าสินค้าอาหารที่มีความปลอดภัยยิ่งขึ้น จึงเป็นที่มาของการเริ่มตระหนักถึงความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่างๆ กันยกใหญ่ทั่วโลก และระบบมาตรฐานสากลต่างๆ จึงได้เริ่มขึ้นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนนี้อาณาเขตมาตรฐาน ISO ต่างๆ

ผู้อ่านหลายท่านคงสงสัยว่าใครจะเป็นผู้กำหนดในการนำมาตรการมาใช้ เพื่อให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก WTO ไม่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบกัน ขอดตอบเลยว่าในข้อตกลงว่าด้วยการค้ากับใช้ SPS นั้น มีทั้งแนวทางปฏิบัติและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นเกณฑ์ตัดสินคุ้มครองสุขภาพมนุษย์ พืชและสัตว์ ซึ่งมีการกำหนดโดยองค์การ/คณะกรรมการ/ข้อกำหนดรวม 3 แห่งก็คือ คณะกรรมการโครงการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex) ถัดมาคือ องค์การโรคระบาดสัตว์

ระหว่างประเทศ (OIE) และอนุสัญญาอารักขาพืชระหว่างประเทศ (IPPC) ปัจจุบันหน่วยงานที่มีหน้าที่สร้างความปรองดอง..เอ๊ย เพื่อแสดงท่าที เพื่อการเข้าร่วมประชุม รวมถึงการประสานความร่วมมือกับ 3 องค์การดังกล่าวคือ มกอช.

แม้ว่าไม่มีเอกสารยืนยันว่าระบบต่างๆ ที่ใช้กันอยู่บนโลกว่ามีจำนวนเท่าใด แต่แน่นอนว่ามาตรฐานของผลิตภัณฑ์อาหารมีมากกว่า 100 ชนิด ซึ่งไม่ได้ออกมาเพื่อให้เหมาะสมกับจริยธรรมในการนำไปใช้ของใครต่อใคร แต่เกิดขึ้นทั้งจากข้อกำหนดเพื่อการนำเข้าก็มี เกิดขึ้นจากพลังเครือข่ายทางการค้าก็มี เกิดขึ้นด้วยแรงผลักดันของชุมชนเองก็มี เกิดขึ้นด้วยตัวระบบที่ไปปกป้องก็มี ขณะที่ช่วงหลังๆ มาจะเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สำหรับเมืองไทยนั้นนอกจากใช้เกณฑ์ความปลอดภัยการผลิตอาหารโดยการอ้างอิงจากมาตรฐานของ 3 องค์การที่ได้กล่าวมาแล้ว ปรุมพทที่มีมีการยกระดับความปลอดภัยของอาหารครั้งใหญ่ในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อปี 2544 นั่นคือ รัฐบาลได้ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 193 เรื่อง และฉบับที่ 220 ซึ่งเป็นข้อกำหนดว่าด้วยวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ได้อาหารที่ปลอดภัย ขณะเดียวกันรัฐก็เปิดโอกาสให้ผู้ผลิตสามารถใช้เวลาเพื่อการปรับปรุงกระบวนการผลิตอีกเกือบ 2 ปี ถือเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีความเด่นชัดในการยกระดับความปลอดภัยอาหาร เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจในความปลอดภัยในอาหาร และการผลิตภายใต้ระบบคุณภาพ GMP นี่จึงเป็นเสาเข็มอันแข็งแรงของระบบ HACCP ในเวลาต่อมา

ขณะที่ระบบคุณภาพ มาตรฐานต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งมีเกณฑ์ในระบบสากลซึ่งหากจะมองในขั้นอุตสาหกรรมต้นน้ำแล้วจะพบว่ามาตรฐาน GAP ส่วนในระดับสากลก็จะมี GlobalGAP ซึ่งพัฒนาการมาจาก EurepGAP จากสหภาพยุโรป หรือเมื่อมองถึงขั้นอุตสาหกรรมชั้นกลางนั้นก็จะมีระบบคุณภาพ GMP, HACCP ส่วนในระบบสากลก็มี GMP (Codex) อีก ขณะที่

มาตรฐาน GMP

มาตรฐานที่ให้ความสำคัญตลอดโซ่อุปทานก็มี ISO 22000 เป็นการผสมผสานกันระหว่าง ISO 9000 ซึ่งเน้นเรื่องการบริหารจัดการรวมกับ HACCP เข้าด้วยกัน พัฒนาการเหล่านี้จึงนำมาซึ่งหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการรับรองระบบคุณภาพหรือมาตรฐานซึ่งเรียกว่า Certification Body โดยทำหน้าที่ตรวจประเมิน ให้การรับรอง การทวนสอบ การถอดถอนระบบ รวมถึงการประสานงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้อ่านคงพอนึกภาพออกว่า ปัจจุบันหน่วยงานที่ให้การรับรองระบบนั้นมีทั้งหน่วยงานที่เป็นภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศ และเอกชน

ถัดมาก็ถึงยุคในปัจจุบันที่อาณาบริเวณทางการค้ามีแนวโน้มจะถูกหลอมรวมภายใต้การค้าเสรี (FTA) ซึ่งประเทศ/กลุ่มประเทศต่างๆ ได้มีการเจรจาเพื่อเปิดการค้าเสรีที่ทุกมุมโลก ผู้เขียนคิดว่าถึงตอนนี้ถนนของสินค้าเกษตรและอาหารมี 2 เส้นทางหลักที่สำคัญคือ การผลิตเพื่อให้เกิดความมั่นคงในอาหารของประเทศ โดยสร้างความมั่นคงในงานในรายได้ของเกษตรกร ขณะที่ทางอีกเส้นหนึ่งคือการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อค้าขายกับประเทศอื่นๆ โดยการมุ่งเน้นสู่การรับรองมาตรฐานระดับโลก

ที่กล่าวมาแม้ว่าระบบคุณภาพมาตรฐานต่างๆ จะมีแนวโน้มเพื่อการใช้และให้การยอมรับในประเด็นการค้าระหว่างประเทศก็ตาม แต่สำหรับการสร้างมาตรฐานกฎเกณฑ์ใหม่ๆ เพื่อใช้ให้เหมาะสมกับสังคมของชนในชาตินั้นๆ จึงจัดได้ว่ามีความจำเป็นภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญ

การทดสอบคุณภาพอาหารปลอดภัย

ผลไม้ส่งออกที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

คือการผลิตอาหารที่มีความปลอดภัย ขณะที่ความมั่นคงของอาหารของชาติจะเกิดจากผู้ผลิตอยู่ได้อย่างมั่นคง แต่ความมั่นคงจะอยู่ได้จะต้องมีท่อน้ำที่มีผู้สร้างผู้ต่อให้เกษตรกรด้วยวิธีการใหม่ๆ มากกว่าการลด แลก แจก แถม เพราะสังคมของประเทศเราอยู่ตรงจุดเสี่ยงสำคัญคือ ขาดการทำงานแบบร่วมมือกัน ภายใต้การมีความคิดเชิงระบบ แต่สำหรับผู้แปรรูปอาหารแล้วนั้นมิติปัญหาจะมีความซับซ้อนมากขึ้นเช่นกัน ไม่ใช่จะเป็นการรับซื้อสินค้าในราคาต่ำจากห้างดิสเคาน์สโตร์ และพวกเขากำลังจะได้รับบทเรียนใหม่ๆ ที่ทุนเสรีมอบไว้ให้ นั่นก็คือผลกระทบจาก “เฮาส์แบรนต์” ของไฮเปอร์มาร์ทรวมถึงการไหลบ่าของสินค้าจากการเปิดการค้าเสรีที่ผลิตมาจากประเทศที่มีต้นทุนบวกค่าขนส่งแล้วราคาถูกกว่าผู้ผลิตของไทยจะขายได้

ดังนั้นในหน้าที่นี้คงไม่มีอะไรดีไปกว่าการทำงานทุกอย่างตั้งแต่นโยบาย การปฏิบัติ การประเมินผล จะต้องมียุทธประสงค์ที่ชัดเจน บางครั้งเราได้เรียนรู้จากประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะป็นอาร์เจนตินา หรือย้อนไปก่อนหน้านั้นก็เม็กซิโก โลกได้มองและเรียนรู้กับเห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแล้ว หากแต่วันนี้มีใครสักคนได้ศึกษาและค้นพบดินแดนแห่งใหม่ภายใต้นิยาม “ทุกคนเป็นเจ้าของ” จึงไม่ใช่เรื่องที่จะละเลยหรือมองข้าม เพราะดินแดนแห่งนี้อาจจะมีการเชื่อมจากปัจจุบันไปสู่ดินแดนดังกล่าวที่น่าตื่นเต้น น่าเดิน น่าพาเด็กเยาวชน เดินไปพร้อมกับอธิบายคุณค่าต่างๆ ให้เขาได้คุ้นเคย รักษาเยียวยากกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในอนาคต เพราะวิถีของคนๆ หนึ่งก็คือระบบย่อยของระบบใหญ่ ซึ่งก็คือสังคมคือประเทศ จึงขอฝากไว้ว่า “แค่เปลี่ยนวิถีคิด จะทำให้ชีวิตเปลี่ยน” แล้วอยากบอกว่ามาตรฐานต่างๆ ที่มีนั้น บางครั้งการวัดประเมินคุณค่าสำคัญกว่าตัวเงินตั้งที่ว่า

บทความนี้มีศัพท์เทคนิคภาษาต่างประเทศมากไปสักหน่อย แต่ผมหวังว่าจะเป็นเรื่องการเรียนรู้ เพื่อเตรียมตัวรับการเปิดเสรีอาเซียนของพวกเราชาวสหกรณ์ในอนาคตอันใกล้ได้เป็นอย่างดีครับ